

Yazdıklarımın iki gün bekleyince neden zevk vermediğini düşünüyorum. Böyle çok yazı var. Kitap da var. Üzerinden zaman geçmiş, kötü diyemiyorum ama iyi de değil. Son birkaç haftada böyle çok yazı sildim.

Zerkubia kitabında ne yapmak istiyorum? Fazla diyalog mu oldu, biraz daha romanlaştırmak mı gerek? Heyecanı kalmadı mı?

Yazıyla ilgili takip etmeye çalıştığım tek prensip şu: *Bir konu hakkında yazmak benim için eğlenceliyse, okuyan için de eğlencelidir*. Bu eğlenceyi pek yakalayamıyorum. Bazı zamanlar yazı gerçekten bir vazife haline geliyor. Her gün yazdığım, yazacak konu olmasa da yazdığım, temrin niyetine yazdığım, yazdığım yazdığım yazılar. Sonra bunların burada dahi görücüye çıkması manasız geliyor.

Buraya kaç kişi geliyor acaba? Çok önceden ziyaretçileri sayıyordum. O zamanlar *SEO* gibi terimler yoktu. Bir yerden sonra saymayı bıraktım, neticede kimse gelmese de yazacağıma göre bunun stres üretmesine gerek olmadığına karar verdim. *Verim* açısından iyi değil, hangi yazıların daha çok talep gördüğüne bakıp, onlara benzer başka yazılar üretebilirim. *Yazarlık* niyetim olsaydı, yolu bu olurdu. NAncak Türkiye'nin bataklık gibi çeken gündeminden kurtulmak, uzak durmak, herhangi bir *ün* veya vasıftan daha güzel görünüyor. O sebeple *teammüden* kafama göre takılıyorum.

Geçen bir yazı okudum. Milletvekili adaylarına bir takım tavsiyeler veriyordu. *Tek başıma kalsam da ifadesinin ötekileştirici* olduğunu söylüyordu. Bunu söyleyince tek başına kalıyormuşsun. Kurduğum bazı cümlelerin böyle anlaşılabilirliğini farkettim. Bunların *ötekileştirmek* veya *ben yalnız daha iyiyim* demek için söylemiyorum. Ancak *empirik* olarak ulaştığım bazı fikirler, bende fikrini insanlara anlatmayı fazla kafaya takınca fikrin derinliğinden feragat etmek gerekeceğini gösterdi.

İnsanın birbirini anlaması zordur. Günlük meselelerde kolaydır, hangi takımı tuttuğun, hangi yemeği yediğin, hangi siyasetçiyi sevdiğini anlatabilirsin. Ancak ilgi alanım daha *mücerred* meseleler olunca, bunların anlaşılmasının gayet normal olduğunu, kimsenin bunlara alışık olmadığını kabul ettim. İnsanların işleri güçleri varken, bir de beni *anlamalarını* beklemek fazla.

Şu sıra uğraştığım konu mesela, *jemmiye* ve *devletin* arasındaki ilişkilerin nasıl düzenleneceği. *Jemmiye* Zerkubia'da belli bir kültür etrafında toplanan insan topluluklarına verilen isim. Bunların kendilerine ait hukukları var. Belli ölçüde kendi kanunlarını yapabiliyor, mensuplarının nasıl yaşayacağını, medeni hukukuna karar verebiliyorlar. Çünkü *aksiyom* olarak kabul ettiğimiz şu: *Devlet* bu türden

günlük hayata dair hukuku, medeni hukuku belirlemek için fazla büyük ve *ferd* fazla küçük. Jemmiye insanların günlük hayatlarında uyacakları hukuku belirlemek için var. Diyelim içki içip içmemeyi devlet belirlerse içmek isteyenlerin hakları, birey belirlerse, çocuklarını/kendini/çevresini ondan uzak tutmak isteyenlerin hakları zayı oluyor. Jemmiye burada gerekli. Fertler jemmiyelerini seçer, jemmiyeler de bu kişilerin nasıl yaşayacağını belirler.

Ancak *bir ölçüde* ifadesinin *hangi ölçüde* olacağını nasıl belirlemek lazım, mesela kafamı meşgul eden sorulardan biri bu. Jemmiye'yi okuyan, bunun İslam hukukundan ve Osmanlı'nın millet kavramından *damıtıldığını* farkederek. Ancak İslam devletinde hakim bir hukuk mevcuttur, Hristiyanların bu hakim hukuka karşı söz hakları yoktur. Jemmiye dediğimiz hadisede hakim hukukun mümkün olduğunca kültürden ve dinden bağımsız olduğunu kabul ediyoruz. Daha doğrusu böyle olmasına çalışıyoruz.

Buradaki hikmet de şu: Jemmiyelerin tek vazifesi bireyin kültürünü korumak değil. Bunlar aynı zamanda *doğru yaşama biçiminin* test edildiği kurumlar. Farklı yaşama biçimlerinin, farklı hayat algılarının birbiriyle rekabet içinde olduğu bir toplum hayali. Klasik İslamcılar bu konuda ellerinde hakikatin mücessem halinin bulunduğunu ve bu sebeple bir arayışa gerek olmadığını zımnen kabul eder. Ben böyle bir kabul yapamıyorum, çünkü çok fazla yorum okudum ve herkes kendinin doğru olduğunu söylüyor. Dahası zamanımızda Kur'an-ı Kerim'in vahiy ürünü olduğuna inanmanın da mecburi tutulmasının mümkün olmadığına inanıyorum. Hz. Peygamber el'an yanımızda olsaydı, biz onun yaşayışına ve vahye şahit olsaydık, başka türlü olurduk, bunu biliyoruz. Ancak elimizdeki deliller metin ve nakil olduğu ve bunlar da *ayn'el-yakîn* cinsinden olmadığı için, inanmayanların da hukukunu gözetecek bir şeyler söylemek gerekiyor.

Hasılı buradaki problemi (anlatmayı beceremesem de) düşünmeye devam ediyorum. Canım bazen bilgisayar simülasyonu yapmak istiyor. İnsan modelleri, jemmiye modelleri, devlet modelleri ve bunların hangi durumda yaşadığı gibi deneyler. Ancak bu da hem zahmetli, hem fazla mekanik, hem de kabullerimizi test edemediğimiz için manasız geliyor.

Mesela bu konuyu konuşacak, tartışacak, ezberden etiketlemek ve üstünkörü geçmek yerine söylediklerimin ne zaman çalışıp, ne zaman çalışmayacağını sorgulayacak bir diyalog iyi olurdu. Ancak böyle bir diyalogu yapabilecek insanın muhtemelen bunların üzerinde durmaktan başka işleri olacaktır. Wittgenstein'in Tractatus'un önsözünde dediği gibi, *yazdıklarım sadece bu konuyu evvelinden düşünmüşler için faydalı olabilir.*